

(Глобус, 30.10.2009)

У Британији је енглески историчар и бивши новинар “Тајмса” Гај Волтерс објавио књигу “Лов на злочинце” која открива да је Запад још четрдесетих година одустао од потере за ратним злочинцима и усмерио се на дестабилизовање режима на Истоку и Совјетског Савеза. И не само да злочинци нису прогонени како је то писало у књигама и новинама него су они употребљавани у том сукобу као помагачи и савезници. Наравно, значајну улогу у томе је играо и Ватикан. Ову Волтерсову причу преносимо из загребачког магазина Глобус.

Кад је наумио писати књигу о лову на ратне злочинце након Другог свјетског рата, прије отприлике три године, односно прије почетка 36 мјесеци дугог детаљног рада у архивима и потраге за преживјелим свједоцима, Guy Walters (38) признаје да се његова тадашња верзија повијести могла свести на ово: нацисти су након рата бјежали од савезника захваљујући тајној мрежи Odessa и већином су утукли правди настанивши се у Јужној Америци, гдје су их непрестано вребали храбри ловци на нацисте, међу којима је први био Simon Wiesenthal.

Три године после је Guy Walters радикално је промијенио размишљање, а за то је заслужно ишчитавање повијесних докумената и свједочанстава: Odessa није никада ни постојала, нацистички су злочинци након рата регрутирани у шпијунске савезничке редове да би добивали информације о комунистима, а труд да се ухвате ноторни нацисти попут Josefa Mengelea или Adolfa Eichmanna био је минималан и у њему је сасвим споредну улогу имао развикани Wiesenthal.

Срамотна истина: Walters не крије да је због закључака до којих је дошао био бијесан и искрено тужан. Обећање савезника да ће ратне злочинце прогањати до краја свијета показало се само као згодан дио државничких говора и ништа више. Процјењује се да би око 80 тисућа људи ушло у категорију ратних злочинаца. Наравно, било је јасно да неће сви бити ухваћени, али их је требало ухватити више јер је то била исправна одлука. Данас их је, можда, највише осамдесет међу живима, процјењује Walters и живе заштићени новим идентитетима и у старости коју су некажњени доживјели.

“Апетити за лов на нацисте једноставно није постојао. Касних 40-их и раних 50-их постојала је силна политичка воља да се с ратне реторике пријеђе на нешто сасвим друго, а то је нови непријатељ, Совјетски Савез. Прљава политика успјела је тријумфирати над моралним принципима”, пише Walters, додајући да непосредно након рата није ни постајала јасна спознаја о размјерима злочина и свега што се догађало у концентрацијским логорима. Већина људи само је жељела оставити рат иза себе и о томе нису превише размишљали, нити су новинари у то вријеме толико о томе писали.

Ситуација се промијенила тек после, 60-их, пошто је Adolf Eichmann ухићен. “Радећи на књизи, није ме чак толико разбјеснило то што смо се користили нацистима као шпијунима јер сам реалан човјек, а тако се ради у реалној политици и то је, нажалост, стварност. То ми се не мора свиђати, али ме заиста фрустрира чињеница да смо ми Британци престали ловити нацисте још 1948. и да након тога више није било никаквих правих покушаја. Нисмо се трудили сазнати гдје су ти зли људи. А после се показало да се са само мало труда могло доћи до њих.

Требало је само неколико мјесеци да се пронађе Josef Mengele који је, нажалост, тада већ био мртав, али је и такав пронађен у релативно кратком времену”, каже Walters.

Спашавање Павелића: Што је Walters открио о усташком поглавнику Анти Павелићу и његовим везама с врхом Католичке цркве и папом Пијем XII. Он који, без сумње, Павелића сврстава у сам злочиначки врх Другога свјетског рата, износи и врло занимљиве тезе о поглавникову аранжману с британским тајним службама јер је приликом бијега из Хрватске једино тако, преко Британаца, могао доћи до америчке зоне. “Павелићев однос с Британцима био је предметом бројних теорија уроте. Свакако су Руси, Југославени и Американци вјеровали да су Британци с њим постигли одређен договор јер су га жељели имати под својом контролом, али и да уједно буде на слободи.

“У септембру 1945. југославенски амбасадор у Лондону др Љубо Леонтић обавијестио је Foreign Office да је Павелић у притвору и да се налази на аустријском територију који је под контролом британске војске. Та је обавијест поновно послана мјесец дана после и још је додана информација да је Павелић у рукама Британаца у Клагенфурту. Британци су тврдили да га они не држе и да се чују нагађања како се налази на подручју Салзбурга, који је био под Американцима.

Иако су Британци у листопаду послали писмо у којем тврде да чине све што могу не би ли пронашли Павелића, Југославени им нису вјеровали и дипломатска натезања наставила су се унедоглед. Тито је сумњао да Британци држе Павелића како би га искористили да збаци нови комунистички режим успостављен у Југославији. Чак је ускочио и Стаљин, који је оптужио Churchilla да жели Павелића поновно устоличити у Југославији. И Американци су били увјерени да су Британци склонили Павелића на сигурно како би га у будућности искористили за своје планове.

Као повјесничар, настојим бити врло опрезан и врло прецизан у ономе што пишем. Морам рећи да све упућује на то да су Павелића штитили и Британци и Американци у одређеним раздобљима након завршетка Другога свјетског рата. То су чинили јер су се бојали Тита и јер су се надали да би можда Павелић могао повести јак антикомунистички покрет.

Имао је много људи који су му били одани и он је Западу свакако могао бити веома користан. Није то постао зато што се показало да је Тито превише јак, па Савезници нису били спремни ући у тај сукоб. Због тога је Павелић на крају остао усамљен. Моје је мишљење да су му Савезници помогли, ако никако другачије онда тако да су зажмирили на једно око када је требало. Није случајно да је он врло отворено и нормално живио у Буенос Аиресу. Не постоји ниједан досје о Павелићу у британском архиву.

Не желим рећи да је баш то што тај досје не постоји неки доказ, али све мирише на неки договор,” објашњава британски повјесничар, који је неслужбену потврду оваквих теза добио и од умировљених британских обавјештајаца. Они су му рекли да се, на неки начин, подразумевало да је Павелић под њиховом заштитом. “Иако немам никаквих доказа за то, био бих заиста изненађен да се покаже како је Павелић побјегао без икакве помоћи Савезника. А ако је тако, значи да им је заузврат нешто дао или је обећао да ће им помоћи”, закључује Walters.

Пишући о томе да је Павелић, наводно, држао на свом радном столу теглу пуну људских очију, Walters додаје своје опажање да мисли да то није истина, али да такви описи само говоре што су све људи о њему говорили и у што су вјеровали. Када је почео писати књигу, није превише знао о Павелићевој биографији, али каже да га је на крају доживио као врло празну особу, као слабића који је, заправо, требао потпору моћнијих и јачих од себе да би задржао власт.

Симпатије за нацисте: Нацисти су имали добре контакте, међусобну чврсту лојалност и могли су бити драгоцјени као шпијуни. Уосталом, била је то и мала цијена слободе коју су заузврат добили, а нови британски послодавци омогућили су им да, кад њихове услуге више не буду потребне, као бивши нацистички заповједници и високо рангирани часници мирно чекају пензију.

“Рат је у криминалцима и злочинцима нацистима потакнуо оно најгоре, бескомпромисни садизам, који можда у мирнодопским увјетима никад не би изишао на површину. Josef Mengele напредовао би до каријере професора на мирном и малом свеучилишту и био би познат само по неком генетичком истраживању које би се на крају показало погрешним. Franz Stangl, који је заповиједао Треблинком, вјеројатно би наставио своју каријеру у аустријској полицији и сигурно би био важан дио полицијског механизма, али никада не би дошао до врха.

Adolf Eichmann би био добар трговац или марљиви чиновник. Klaus Barbie могао је постати свећеник. Да је био посвећен Богу онолико колико је био посвећен нацистима, био би добар свећеник јер је имао потребне лидерске квалитете. Сви су они изгледали као ‘обични људи’. Свима им је заједничко то што су промијенили карактер у рату и постали дијелом истинског зла, па им је чињење зла и омогућавање зла постало нормалним дијелом личности”, објашњава у својој књизи Walters.

"Пуштате" Менгелеа: Тијеком истраживања материјала за књигу, Walters се сусрео с двоје преживјелих ратних злочинаца: у Риму је разговарао са старим Erichom Priebkeом, а у Бечу је 2007. једини успио снимити фотографију Erne Wallish, која му је залупила врата пред носом, али је Walters ипак објавио свијету њезину фотографију те чињеницу да та стара жена, која је неколико мјесеци потом и преминула, цијели свој живот живи у истој кући и да су њезин број и адреса у бечком телефонском именику, али као да никога није занимало, а понајмање правосудне органе, што је Erna Wallish била стражарка чак у два нацистичка логора и што је, премда се о њезину ангажману у вријеме Другога свјетског рата све знало, мирно живјела и умрла у свом дому.

Исто је тако, с друге стране океана, у Аргентини, супруга Josefa Mengelea била у телефонском именику, а да нитко никад није ни покушао назвати тај број и тако ући у траг једном од најмонструознијих ратних злочинаца и изопаченом лијечнику, који је умро природном смрћу 1979. Менгеле је мирно проживио живот у егзилу иако је, сигурно, скривио смрт више од пола милијуна људи, колико их је отпратио у плинске коморе у Auschwitzu.

“Нажалост, још постоје људи који ће слободно прескочити ону посљедњу животну ограду”, поетично закључује Walters у својој књизи, а кад га питамо што мисли осјећају ли страх у својим посљедњим минутама живота због злочина у којем су судјеловали, одговара: “Мислим да се боје. Јер, ако имају само један живот, у којем су учинили нешто тако страшно, вјерујем да схваћају да им је то била највећа животна погрешка. Наравно, ако су баш тешки психопати, онда се вјеројатно не боје.

Ти људи нису масовне убојице по свом рођењу. Трагедија је што су то постали због суства којем су служили и због властитих слабости којима су робовали”, каже Walters. Кад је разговарао с Priebkeом у Италији, осјећао се врло нелагодно. Наравно, као бивши новинар и повјесничар, желио је добити што више информација од старог нациста, одговорног за смрт 335 људи на сјеверу Италије, а то је подразумевало да се рукују и попију заједно чашу вина, што Walters сматра дубоко одврат-ним, али је знао да мора бити прија-тељски расположен ако жели добити информације.

“Он се доима као симпа-тични старчић, мислили бисте да је модел идеалног дједице. Али то што је стар, ништа не мијења на ствари. Тај је човјек чинио страшне ствари и одговоран је за страшна убојства. Погрешно је мислити да има рогове. Сви они дјелују нормално, али ти су људи зли”, присјећа се римског сусрета.

Уточиште нацистима у окриљу Католичке цркве: У “Лову на злочинце” Walters пише и о врло контроверзној улози Католичке цркве у спашавању ратних злочинаца, која је до данас предмет расправе, а о којој Црква шути или ријетко говори. Велик број страница у овој опсежној књизи заузима прича о свећенику Крунославу Драгановићу, који је био главни помагач нациста и усташа у Ватикану.

“Постоји разлика између тезе да је Католичка црква помагала нацистичким злочинцима и тезе да су им помагали поједини припадници Цркве. Није поштено рећи да су сви одговорни и да се кривња протеже на све. Ако је један то чинио, не значи да су сви. Нема сумње да су многи свећеници у Аустрији, Италији, Хрватској... били врло склони нацистима увелике зато што су толико мрзили комунизам да им је он био највеће зло. Комунизам и католичанство никако нису могли заједно, нацизам и католичанство могли су пронаћи нешто заједничко.

Резултат су људи попут Драгановића, који је био толико повезан са усташама да ми је тешко замислити да је уопће био свећеник! Он је био толико корумпиран, зао, похлепан да не можете вјеровати да је истовремено био монсињор!”, каже Walters, који никако не жели генерализирати, тврдећи да лоших људи има у свим организацијама, па тако и у вјерским институцијама попут Католичке цркве.

Наравно, проблематична је чињеница, и отежотна околност, додаје повјесничар, да је тако велик број свећеника помагао нацистима, па је Erich Priebke у знак захвалности прешао на католичанство, а Eichmann се скривао у црквеним објектима. Готово сваки нацист који је бјежао негдје је у мрежи својих помагача имао католичког свећеника.

Организација “Odessa” никад није постојала: Мистериозна Odessa, организација која је извлачила нацисте из Еуропе и налазила им сигурна уточишта у Јужној Америци, али и на Блиском истоку, никада није постојала, једно је од открића Waltersove књиге које би могло окончати мит о постојању тајног друштва што се посветило збрињавању злочинаца. Увелике захваљујући књизи Fredericka Forsytha “Dosje Odessa”, та је тајновита организација постала готово опћим мјестом у повијести.

По размишљањима самог Wiesenthala, Odessa је била широка и врло опака мрежа бивших нациста који су међусобно помагали једни другима не би ли након рата успјели што нормалније живјети. Међутим, Walters доводи у питање такву моћ и снагу Одесе, тврдећи да је нацистичка “заједница” након рата била врло раштркана и да су групице функционирале индивидуално, односно да није постојала нека кровна организација која би водила опасне пројекте помагања нацистима.

Чак су и извјештаји о Odessi до почетка 50-их почели лагано изумирати, иако су неонацисти прижељкивали постојање такве архетипске организације старих нациста који су заштићени шифрама и тајним обећањима. Међутим, мит о Odessi почео је одумирати како су почеле одумирати и приче о томе да је њезин главни штићеник Martin Bormann жив. Борманн је, унаточ теоријама уроте, убијен 2. свибња 1945. у Берлину.

Наравно, још има оних који сматрају да је некадашњи Хитлеров особни тајник и један од најмоћнијих људи Трећег Рајха још жив (или да је барем дуго након завршетка рата преминуо у Јужној Америци).

Simon Wiesenthal био је лажљивац, и то лош: Често у медијима спомињан као човјек који је “скинуо скалп 1100 нациста” и који је уловио Eichmanna, Simon Wiesenthal је, тврди и анализира у својој књизи Guy Walters, радо прихватио похвале и лијепе ријечи које му је јавност упућивала, но иза свега тога било је нешто мање труда него што би се очекивало од бескомпромисног ловца на нацисте. “Wiesenthalova репутација изграђена је од пијеска.

Он је био лажљивац, и то лош. Од свршетка рата па све до смрти 2005. упорно је лагао о својем лову на Eichmanna и друге нацисте. Измишљао је невиђене приче о својим ратним епизодама те о својој академској каријери јер је податке у биографији неколико пута мијењао, па чак и убацивао готово невјеројатне епизоде о томе како је неколико пута избјегао смрт. Постоје бројне недоследности и недоречености у његовим мемоарима, које сам открио читајући их од корица до корица. Но, његова дволичност, морамо признати, можда је имала коријене у добрим намјерама”, каже Walters.

Наглашава да су медији напосто требали хероја који би био истински борац против нациста, који их прогони и проналази чак десетљећима након завршетка рата, а Simon Wiesenthal, у младости станд уп-комичар, радо је прихватио улогу за коју се нитко други није отимао. Прави ловци на нацисте, као што су брачни пар Serge и Beate Klarsfeld, увијек су се држали у другом плану у односу на Simona Wiesenthala.

Неуморна Beate није оклијевала да оде у Јужну Америку и јавно просвједује што злочинац ранга Klausа Barbieа није затворен, него годинама лагодно живи и не осјећа ни страх ни гризодушје. Изнимка је једино била отмица Adolfa Eichmanna, СС-овца задуженог за провођење коначног рјешења - потпуног уништења Жидова. Eichmanna, који је такођер годинама под другим идентитетом живио у Јужној Америци, на темељу дојаве отели су Мосадови агенти и осуђен је на смрт у Израелу 1962.

Кремиран је и његов је пепео просут далеко на морској пучини како посмртни остаци таква злочинца не би били близу копна ниједне државе.